

Sverige i EU

Handel, investeringar, personrörlighet,
tillväxt och produktivitet

2019

Kommerskollegium är Sveriges myndighet för utrikeshandel, EU:s inre marknad och handelspolitik. Vår uppgift är att förbättra möjligheterna för internationell handel med utgångspunkt i öppenhet, klara spelregler och fri rörlighet på EU:s inre marknad.

Målet för vårt arbete är att bidra till en väl fungerande inre marknad, en extern handelspolitik i EU som bygger på frihandel samt ett öppet och starkt multilateralt handelssystem.

Vi förser regeringen med beslutsunderlag, utredningar och yttranden samt deltar i internationella möten och förhandlingar.

Kommerskollegiums Solvitcenter hjälper företag och privatpersoner som stöter på problem med den fria rörligheten.

Vi är också värd för flera nätverk med näringslivsorganisationer och myndigheter som syftar till att utveckla förutsättningarna för handeln.

I vår roll som handelsmyndighet ingår dessutom att ge stöd till utvecklingsländer genom handelsrelaterat utvecklingssamarbete. Det sker bland annat genom kontaktpunkten Open Trade Gate Sweden som bistår exportörer från utvecklingsländer i deras handel med Sverige och EU.

Med våra utredningar och rapporter vill vi öka kunskapen om handelns betydelse för samhällsekonomin och för en global hållbar utveckling.

www.kommers.se

Förord

EU:s inre marknad är långt ifrån en ny idé. Man kan säga att tanken om en gemensam marknad har vuxit fram successivt ända sedan de Europeiska gemenskapernas, EG:s, födelse 1958. Den fria rörligheten för varor, tjänster, personer och kapital – de så kallade fyra friheterna – och en gemensam tullunion var sedan bärande delar av det europeiska samarbetet under hela EU:s uppbyggnad. Startskottet för själva inre marknaden brukar sättas till den 1 januari 1993. Det innebär att EU:s inre marknad fyllde 25 år under året som gick.

Idén med den inre marknaden – att förverkliga principerna om fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital i Europa – har visat sig vara långsiktigt hållbar. För svensk del har EU:s inre marknad betytt mycket. Men exakt vad har den betytt? På vilket sätt har Sverige påverkats av den inre marknaden och de fyra friheterna? Vad är värdet för Sverige av att vara en del av EU:s inre marknad vad gäller handel, investeringar, personrörlighet, tillväxt och produktivitet?

2019 är ett viktigt Europaår. I maj är det val till Europaparlamentet och en ny kommission ska tillträda under hösten. Ur det perspektivet är det extra intressant att belysa hur den svenska ekonomin har utvecklats sedan EU-medlemskapet. Kommerskollegium hoppas därför att den här utredningen kan ses som ett faktaunderlag att använda som utgångspunkt för diskussioner om Sverige och EU.

Rapporten är skriven av Erik Dahlberg och Emma Lund.

Stockholm, februari 2019

Anna Stelling
Generaldirektör
Kommerskollegium

Inledning

I denna utredning redovisar och kommenterar kollegiet en stor mängd statistik över utrikeshandel, direktinvesteringar, personrörlighet, tillväxt och produktivitet för att belysa hur den svenska ekonomin har utvecklats under de senaste decennierna, med ett särskilt fokus på utvecklingen efter färdigställandet av EU:s inre marknad och Sveriges EU-medlemskap.

Det framgår att Sverige har blivit ett mycket öppnare land under tiden som EU-medlem, sett till utrikeshandels betydelse för hela den svenska ekonomin. Dessutom är det tydligt att närmare tre fjärdedelar av Sveriges utrikeshandel med varor och tjänster sker med länder på just EU:s inre marknad.

I utredningen använder vi tidsserier som sträcker sig så långt tillbaka i tiden som möjligt. I vissa fall finns tillförlitlig statistik endast tillgänglig för en kortare tidsperiod än man skulle önska för att kunna göra en tillförlitlig ”före-och-efter-EU”-analys. Till exempel sträcker sig den landfördelade statistiken över tjänstehandel endast tillbaka till 2005, landfördelad statistik över utländska direkt-investeringar tillbaka till 2008 och svenska dotterbolags omsättning i utlandet endast för de allra senaste åren. Det är helt enkelt

något man får acceptera. I vissa fall finns alternativa statistikällor som sträcker sig längre tillbaka i tiden men då får man göra avkall på tillförlitligheten.

Utredningen bör ses som ett faktaunderlag att använda som utgångspunkt i diskussioner om hur Sverige påverkats av EU-medlemskapet, hur Sverige bör påverka EU eller hur svensk handelspolitik bör utformas i framtiden. Till våren 2019 är det dessutom val till Europaparlamentet, och en ny kommission kommer att tillträda. Förhoppningsvis kan denna rapport tjäna som underlag i fortsatta diskussioner om Sverige och EU.

Från gemensam till inre marknad

Under 2018 har den inre marknadens 25-årsfirande uppmärksammats runt om i Sverige och i Europa. De fyra friheterna – fri rörlighet för varor, tjänster, personer och kapital – är dock äldre än så och har utgjort kärnan i EU-samarbetet ända sedan Rom-fördraget undertecknades i mars 1957. De sex ursprungsmedlemmarna i den Europeiska Ekonomiska Gemenskapen (EEG), föregångaren till EU, undanröjde ömsesidigt tullar och kvantitativa import- och exportrestriktioner när de bildade en tullunion i slutet av 1960-talet.

Under 1950- och 1960-talet upplevde Europa en period av stark ekonomisk tillväxt, vilket bidrog till att öka handeln mellan EEG-länderna. I början av 1970-talet drabbades dock Västeuropa av sämre ekonomiska tider. Oljeprischocken 1973 och minskad ekonomisk tillväxt ledde till att länder agerade för att skydda sin inhemska industri från utländsk konkurrens. Tullunionen innebar att medlemsstaterna inte fick inrätta tullar, avgifter och skatter mot varandra, varför många istället använde sig av så kallade icke-tariffära hinder.

Många och detaljerade produktkrav blev därför ett sätt för medlemsstater att göra det mindre lönsamt för utländska företag att verka på den nationella marknaden. Vid den tiden togs beslut om sådana produktkrav med enhällighet inom EEG:s råd. Det gjorde det möjligt för det land vars regler och krav var föremål för diskussion att blockera beslut som till exempel förbjöd dem. Följden blev att företag var tvungna att förstå och förhålla sig till olika nationella och mycket detaljerade regelverk, vilket var både svårt och kostsamt, för att kunna bedriva handel inom EEG.

Under denna period antog EG-domstolen ett större, självpåtaget, ansvar för att driva på integrationen. 1974 slog den fast att alla handelsregler som direkt eller indirekt hindrar handeln inom EEG som huvudregel skulle förbjudas.¹ Samma år inrättades ytterligare två andra

principer för att främja den fria rörligheten för tjänster inom gemenskapen.² I slutet av 1970-talet inrättades principen om ömsesidigt erkännande efter att EG-domstolen slog fast att en vara som lagligen saluförs i ett medlemsland ska få säljas i alla andra medlemsstater utan ytterligare provningar eller andra anpassningar.³

Därutöver undertecknades Schengenavtalet 1985 av Tyskland, Belgien, Frankrike, Luxemburg och Nederländerna vilket innebar att gränskontrollerna avskaffades mellan länderna för att förbättra den fria rörligheten för personer. Vidare antogs 1989 ett EU-direktiv om ömsesidigt erkännande av yrkeskvalifikationer för högre utbildning⁴ för att förbättra möjligheten för personer att tillhandahålla tjänster inom EG.

1990 inleddes dessutom den första etappen av den ekonomiska monetära unionen (EMU), det vill säga full liberalisering för kapitalrörelser mellan medlemsstaterna, som ett steg för ytterligare fördjupad integration inom unionen.

För att råda bot på situationen med fragmenterade produktregler presenterade Europeiska kommissionen år 1985 en vitbok innehållandes cirka 300 olika förslag till åtgärder med syfte att färdigställa den inre marknaden senast den 31 december 1992. Många av dessa lagförslag riktade sig just mot sådana nationella produktkrav och regler som medlemsstaterna infört under 70-talet och därefter. I samband med detta bestämdes det också att frågor som rörde den inre marknaden skulle beslutas med kvalificerad majoritet istället för med enhällighet. Arbetet för en mer harmoniserad inre marknad blev framgångsrikt. Åtgärderna genomfördes som planerat och den gemensamma marknaden blev den inre marknaden från och med den 1 januari 1993 (EG blev sedan EU i november 1993). Vid denna tidpunkt hade EU tolv medlemsstater.

Sveriges förhållande till den gemensamma och den inre marknaden

De sex ursprungsmedlemmarna av EEG var Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna och Västtyskland. Sverige och flera andra länder valde att inte gå med i EEG utan bildade istället den Europeiska frihandels-sammanslutningen (Efta) i och med undertecknandet av Stockholmsavtalet 1960. Efta innebar ett frihandelsområde, men inte en tullunion, för industrivaror mellan Danmark, Norge, Portugal, Schweiz, Storbritannien, Sverige och Österrike. Dessa länder föredrog en mellanstatlig modell av europeisk integration, medan EEG-länderna föredrog en mer överstatlig sådan.

EEG och Efta innebar att två separata ekonomiska "block" bildades i Europa, med liberaliserad handel inom respektive block men med bibehållna hinder för handel mellan varandra. Det framgick relativt tidigt att EEG med sin tullunion var det mest framgångsrika blocket, inte minst för att EEG-marknadens ekonomiska storlek var mer än dubbelt så stor som Efta-marknadens. Storbritannien, Danmark och Irland valde att gå med i EEG i början av 1970-talet, vilket ytterligare förstärkte EEG:s attraktionskraft medan Eftas försvagades. Eftersom Sverige var neutralt ansågs det inte möjligt av politiska skäl att gå med i EEG, och även Finland, Österrike och Schweiz hade liknande betänkligheter.⁵ Istället undertecknade Sverige och EEG ett frihandelsavtal i juli 1972, för att öka ekonomisk internationalisering och till viss del kompensera för de konkurrensnackdelar svenska företag drabbades av jämfört med företagen i EEG-länderna. Flera av de övriga Eftaländerna undertecknade bilaterala frihandelsavtal med EEG under samma period, vissa till och med samma dag som Sverige.

I samband med att den inre marknaden färdigställdes bildades också det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) mellan

EEG och Efta, som utvidgade den inre marknaden till att också omfatta de sju dåvarande Eftaländerna (Finland, Island och Liechtenstein hade tillkommit), med vissa undantag. EES-avtalet började gälla 1 januari 1994, något försenat på grund av ett schweiziskt nej till avtalet i en folkomröstning (därför är Schweiz än idag inte en del av EES-avtalet).

Efter Berlinmurens fall 1989 började frågan om ett svenskt EU-medlemskap att diskuteras mer intensivt än tidigare, eftersom frågan om neutralitet hamnat i en ny säkerhetspolitisk kontext. Sverige ansökte om medlemskap i juli 1991, förhandlingar inleddes i februari 1993 och ett anslutningsavtal undertecknades sommaren 1994. Efter det att ja-sidan fått 52,3 procent av rösterna i den svenska folkomröstningen om EU-medlemskap kunde Sverige från och med 1995 bli en del av EU.

Processen från ansökan till medlemskap gick mycket snabbt för Sverige, till stor del tack vare EES-avtalet som redan reglerat flera av villkoren för Sveriges deltagande på EU:s inre marknad. Finland och Österrike anslöt till EU samtidigt som Sverige, medan Norge i en folkomröstning valde att stanna kvar i EES. Efter dessa länders anslutning omfattade EU15 nästan hela Västeuropa.⁶

Den inre marknaden utgörs idag av EU:s 28 medlemsländer samt EES-länderna Norge, Island och Liechtenstein.

Innehåll

1 Sammanfattning	8
2 Inre marknad och handel med varor och tjänster	10
2.1 Utrikeshandelns roll för Sveriges ekonomi.....	10
2.2 Handelsnationen Sverige.....	12
2.3 Sveriges exportmarknadsandel	13
2.4 Sveriges handel på och utanför EU:s inre marknad.....	14
2.5 Sveriges varuexport uppdelad i sektorer	17
2.6 Sveriges varuimport uppdelad i sektorer	18
2.7 Främsta tjänsteslag i tjänstehandeln.....	18
2.8 Export till EU:s inre marknad mätt i förädlingsvärde.....	19
2.9 Antal sysselsatta som understöds av export	21
3 Direktinvesteringar och företagsetableringar.....	22
3.1 Utländska direktinvesteringar	22
3.2 Svenska företag i utlandet.....	24
3.3 Utländska företag i Sverige.....	24
4 Personrörlighet	26
4.1 Bosatta i Sverige	26
4.2 Svenskar bosatta i utlandet	27
5 Sveriges ekonomiska utveckling	28
5.1 Ekonomisk tillväxt.....	28
5.2 Produktiviteten i Sverige	30
Noter.....	32

1

Sammanfattning

Sveriges *öppenhet* mot omvärlden, mätt som utrikeshandelns andel av BNP, har mer än fördubblats under de senaste 50 åren – särskilt under perioden då Sverige har varit en del av EU:s inre marknad. Av världens 25 främsta exportnationer⁷ år 2016 var Sverige det land med den elfte högsta exportkvoten.⁸ EU:s inre marknad är sedan lång tid tillbaka Sveriges främsta handelspartner både vad gäller export och import.

2017 gick 69 procent av Sveriges export av varor till EU:s inre marknad. Vägfordon, maskiner, skogsvaror samt el- och teleutrustning var några av de främsta varusektorerna som Sverige exporterade till den inre marknaden. Förutom livsmedel och kemivaror, importerar Sverige ungefär samma varor som vi exporterar. Sveriges import av varor från EU:s inre marknad uppgick till 76 procent. Sveriges varuhandel med EU:s inre marknad var mer diversifierad än handeln med tredje land (länder utanför EU:s inre marknad).

Sveriges export av tjänster till EU:s inre marknad stod för cirka 68 procent av den totala tjänsteexporten, och utgjordes främst av affärstjänster, resor, transporttjänster samt tele-, data- och informationstjänster. Vad gäller importen av tjänster från den inre marknaden, importerar Sverige huvudsakligen samma tjänsteslag som exporteras. Sveriges totala import av tjänster från EU:s inre marknad uppgår till 79 procent av den totala tjänsteimporten.

Mellan 1995 och 2017 ökade Sveriges varuhandelskvot⁹ med EU:s inre marknad med 42 procent. Trots att länderna på EU:s inre marknads andel av global BNP minskat under perioden har andelen av Sveriges handel med dessa inte ändrats markant under de senaste 25 åren.

Av det svenska förädlingsvärdet som exporterades till EU:s inre marknad skapades 56 procent i tjänstesektorn, 40 procent i tillverkningssektorn och 4 procent i primärsektorn.¹⁰ Till tredje land var motsvarande siffror 64 procent i tjänstesektorn, 33 procent i tillverkningssektorn och 3 procent i primärsektorn. Den svenska tillverkningssektorn är alltså mer framträdande i värdeskapandet för exporten till EU:s inre marknad än till tredje land.

1,3 miljoner sysselsatta i Sverige understöddes av export till utlandet 2014. 730 000 av dessa, vilket motsvarar 56 procent, understöddes av export till den inre marknaden. Av dessa var 61 procent sysselsatta i tjänstesektorn, 33 procent i tillverkningssektorn och 6 procent i primärsektorn. Antalet sysselsatta som understöddes av slutlig efterfrågan på EU:s inre marknad var lägre än antalet som understöddes av export till den inre marknaden.¹¹

Det kan förstås som att EU:s inre marknad fungerar som en "språngbräda" för export av svenskt förädlingsvärde till resten av världen. För exporten till länder som USA och Kina är förhållandet det omvända: antalet svenska jobb som understöds av slutlig efterfrågan i de länderna var högre än de som understöddes av exporten till dessa.

Ser vi till de svenska direktinvesteringstillgångarna på EU:s inre marknad uppgick de i genom-

snitt till 3 200 miljarder kronor mellan 2014 och 2016. Det är en ökning med 386 miljarder kronor, 20 procent, sedan 2008. De utländska direkt-investeringsstillgångarna i Sverige från EU:s inre marknad uppgick i genomsnitt till 2 600 miljarder kronor mellan 2014 och 2016. Detta är en ökning med 427 miljarder kronor, 23 procent, sedan 2008. 84 procent av de utländska direktinvesteringstillgångarna i Sverige härstammade från den inre marknaden.

Det framförs ofta att den inre marknaden särskilt underlättar för små- och medelstora företag att handla utanför Sverige. Den genomsnittliga företagsstorleken, mätt i antalet anställda, visar sig också vara mindre för svenska företag som endast handlar med länder på EU:s inre marknad än de svenska företag som handlar med både EU:s inre marknad och tredje land.¹²

Ser vi till sysselsättning och investeringar, hade svenska företag drygt 540 000 anställda i EU15¹³ och i Norge under 2015, vilket är en ökning med 48 procent sedan 1996. Därutöver var cirka 130 000 personer anställda i svenska företag i Polen, Estland, Ungern, Tjeckien, Slovakien och Lettland — en ökning med 339 procent sedan 1996. Företag från EU15 och Norge hade 445 000 anställda i Sverige år 2015, vilket är en ökning om 183 procent sedan 1995.

Mellan 2005 och 2015 ökade antalet svenska dotterbolag i EU15 och i Norge med 162 procent. År 2015 fanns cirka 3 000 svenska dotterbolag på EU:s inre marknad. Antalet företag från EU15 och Norge verksamma i Sverige ökade med 342 procent mellan 1995 och 2015. Antalet dotterbolag från hela EU:s inre marknad i Sverige uppgick till drygt 10 000 under 2015. Sammanfattningsvis visar dessa siffror att Sverige är nära integrerat med andra EU-länder, både vad gäller handel och investeringar.

Med fri rörlighet för varor, tjänster och kapital behöver också personer kunna röra sig fritt på EU:s inre marknad. Under 2017 bodde knappt 360 000 medborgare från något av länderna på den inre marknaden i Sverige, vilket motsvarade cirka 3,5 procent av Sveriges totala befolkning. Jämfört med 1992 är det en ökning med 100 000 personer. Av de medborgare som var från något av länderna på EU:s inre marknad som bodde i Sverige under 2017 var 82 procent i arbetsför ålder (15–74 år). Av medborgarna från tredje land var

motsvarande siffra 78 procent. Av de svenska medborgarna bosatta i Sverige var 73 procent i arbetsför ålder.

Drygt 185 000 svenskar bodde i något av länderna på den inre marknaden 2017, enligt den officiella statistiken, vilken sannolikt underskattar det verkliga antalet. Uppskattningar antyder att cirka 385 000 svenskar bodde i dessa länder under 2014–2015.

BNP-utvecklingen på sektornivå visar att tjänstesektorn har haft en högre tillväxttakt i jämförelse med tillverkningssektorn, men att de båda sektorernas produktion har ökat sedan Sverige blev en del av EU:s inre marknad. Vidare har arbetskraftsproduktiviteten i genomsnitt ökat sedan 1980, även om tillväxten har varit något lägre för både tjänste- och tillverkningssektorn åren efter att Sverige blev en del av EU:s inre marknad.

Samtliga fyra friheter på EU:s inre marknad är viktiga och ömsesidigt beroende av varandra. Med handeln följer ofta investeringar samt ett behov av att flytta kapital och arbetskraft mellan nationsgränserna. Statistiken över exempelvis förädlingsvärde pekar på hur sammanlänkade olika sektorer av ekonomin är. En sektors framgång påverkas av konkurrenskraften i andra sektorer. Tillverkningssektorn behöver tjänstesektorn på samma sätt som tjänstesektorn är beroende av tillverkningssektorn. Även om det ibland är svårt att definiera en produkt som antingen en vara eller en tjänst, eller i de fall en vara säljs tillsammans med en eller flera kringtjänster, gäller ändå samma princip på EU:s inre marknad — fri rörlighet.

2

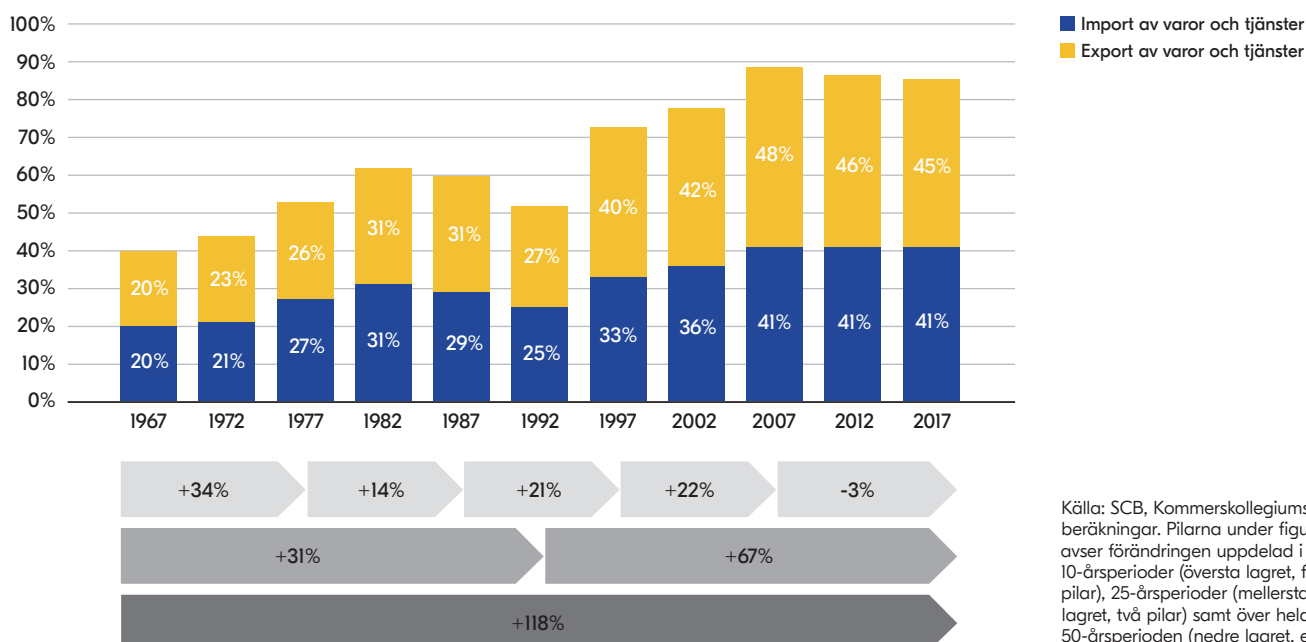
Inre marknad och handel med varor och tjänster

2.1 Utrikeshandelns roll för Sveriges ekonomi

Under de senaste 50 åren har den svenska ekonomins öppenhet mot omvärlden mer än fördubblats. Värdet av Sveriges utrikeshandel med varor och tjänster har under de senaste tio åren uppgått till knappt 90 procent av värdet av den svenska BNP-produktionen (figur 1). Under slutet av 1960-talet var motsvarande siffra drygt 40 procent.¹⁴ Som högst har Sveriges utrikeshandel motsvarat 93 procent av BNP, år 2008. Året efter hade dock den globala finanskrisen slagit till mot världshandeln och andelen var 10 procentenheter lägre.

Vi har valt att bryta upp de senaste 50 åren i två 25-årsperioder, där den äldre perioden avser tiden utan EU:s inre marknad (1967–1992) och den senare avser tiden med EU:s inre marknad (1993–2017), där Sverige blev medlem år 1995. Jämför man dessa två tidsperioder, framgår att svenska utrikeshandelns andel av BNP ökade mer än dubbelt så mycket under den senare perioden (+67 procent jämfört med +31 procent, det vill säga 116 procent högre). Den relativa ökningen under tiden med EU:s inre marknad blir än mer iögonfallande när man beaktar att den dessutom skedde från en högre nivå. Mellan 1967 och 1992 ökade handelns andel av BNP med 12 procentenheter, medan den ökade med 35 procent-

Figur 1. Sveriges handel med varor och tjänster i relation till BNP, 1967–2017.

enheter mellan 1992 och 2017 (191 procent högre). En sådan jämförelse är dock problematisk, eftersom Sveriges ekonomi och utrikeshandel under början av 1990-talet påverkades negativt av 90-talskrisen.

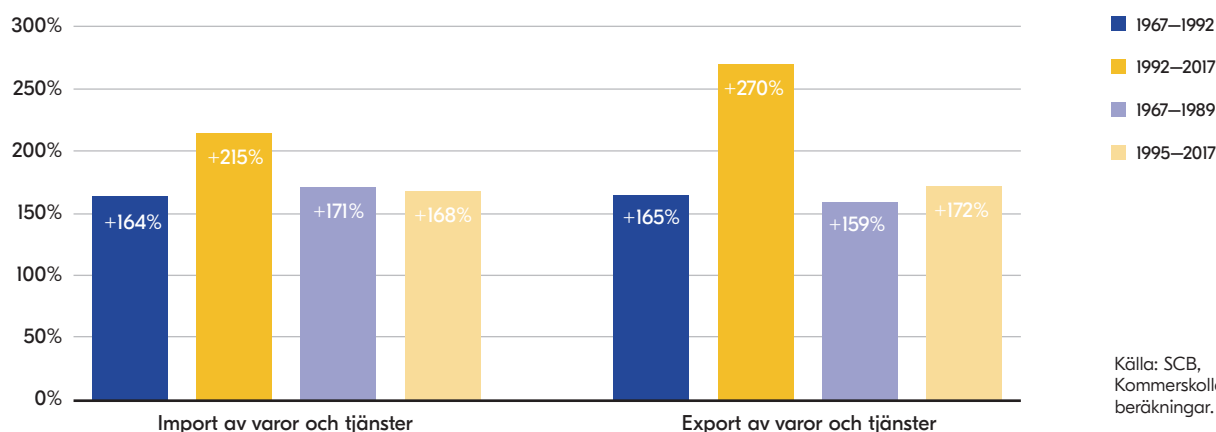
År 1992 uppgick utrikeshandeln som andel av BNP till 52 procent – den lägsta andelen sedan 1973. Eftersom EU:s inre marknad lanserades vid samma tidpunkt som svensk utrikeshandel genomled en sådan kris ger en jämförelse av utrikeshandelns andel av BNP före och efter 1992 en något skev bild av utvecklingen. Ungefär hälften, 18 procentenheter, av ökningen under de senaste 25 åren skedde under åren 1993–1995. Den andra hälften skedde under de efterföljande 22 åren (sannolikt bidrog färdigställandet av EU:s inre marknad i viss mån till den svenska återhämtningen från 90-talskrisen).

Om man bortser från krisåren och jämför utrikeshandelns andel av BNP 1967–1989 respektive

1995–2017 framgår det att ökningen under den tidigare perioden var 53 procent (+21 procentenheter) medan ökningen under den senare perioden var 24 procent (+17 procentenheter). Man kan dock notera att de sista åren omfattar den senaste finanskrisen (2008) då handelns andel av BNP sjönk med tre procentenheter mellan 2007 och 2017 (figur 1).

I fasta priser ökade Sveriges BNP med drygt 200 procent mellan 1967 och 2017 – motsvarande ökning för exporten var knappt 900 procent och för importen 700 procent. Ökningen av handeln var betydligt starkare under perioden efter inre marknadens lansering än före (figur 2). För exporten gäller detta även om man tar hänsyn till 90-talskrisen, om än med en mindre tydlig skillnad. För importen var ökningen i princip densamma under perioden före som efter 90-talskrisen.

Figur 2. Sveriges import och export av varor och tjänster, fasta priser, förändring under tiden utan (blåa staplar) respektive med (gula staplar) EU:s inre marknad.

2.2 Handelsnationen Sverige

I ett internationellt perspektiv är Sverige ett öppnare land än både det globala genomsnittslandet och OECD-genomsnittet – utrikeshandelns andel av BNP var under 2016 drygt 1,5 gånger högre för Sveriges del (figur 3). Under de senaste 50 åren har dock skillnaden minskat – under slutet av 1960-talet var den svenska andelen dubbelt så hög som övriga OECD-länders. Omvärldens öppenhet har med andra ord ökat snabbare än Sveriges. Det är dock inte särskilt förvånande eftersom man i övriga länder började på en lägre nivå än i Sverige. Under åren 2014–2016 rankades Sverige som det 88:e landet i världen mätt i utrikeshandelns andel av BNP (tabell 1).¹⁵ Sveriges andel på 85 procent ligger dess-utom mycket nära EU-genomsnittet på 84 procent.

I sammanhanget kan det dock konstateras att förhållandet mellan Sverige och omvärlden höll sig någorlunda stabilt under de första tio åren efter att EU:s inre marknad etablerats 1993 (figur 3). När IT-bubblan sprack år 2000 påverkades både den svenska handeln och världshandeln negativt, samtidigt som världshandeln återhämtade sig snabbare än Sveriges vilket reflekteras i nedgången av graferna nedan från och med 2002.

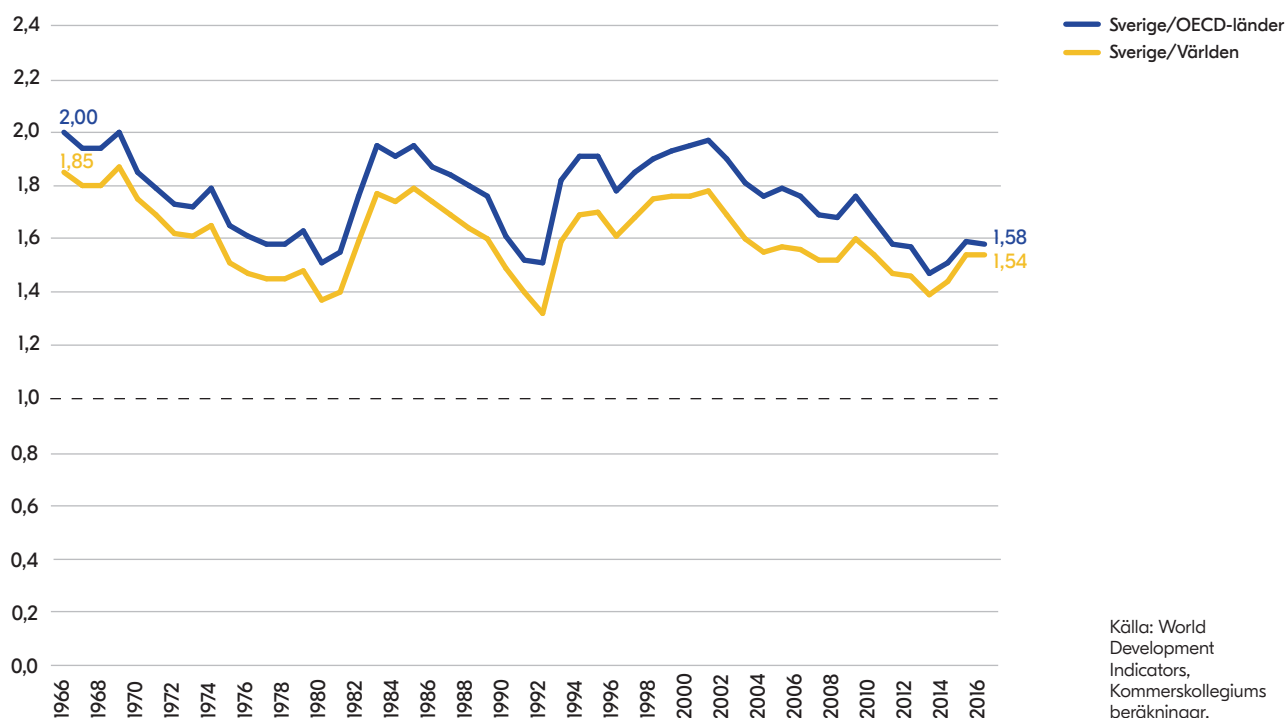
Därefter slog den globala finanskrisen till år 2009 men Sveriges handel påverkades något mildare än världshandeln. Under åren som närmast följde på finanskrisen (2010–2013) utvecklades dock omvärldens andel snabbare än Sveriges, en trend som ser ut att ha brutits.

Tabell 1. Utrikeshandel (export och import av varor och tjänster) som andel av BNP, medelvärde 2014–2016, för samtliga världens länder och regioner med tillgänglig data.

Rank	Land	Handel/BNP
1	Luxemburg	399 %
2	Hong Kong	395 %
3	Singapore	337 %
4	Malta	278 %
5	Irland	216 %
:	:	:
86	Grönland	86 %
87	Sydkorea	86 %
88	Sverige	85 %
89	Tyskland	85 %
90	Paraguay	85 %
:	:	:
182	USA	28 %
183	Pakistan	28 %
184	Argentina	26 %
185	Brasilien	25 %
186	Sudan	20 %

Källa: World Development Indicators, Kommerskollegiums beräkningar.

Figur 3. Sveriges handel som andel av BNP jämfört med övriga OECD-länders respektive hela världens handel som andel av BNP.

2.3 Sveriges exportmarknadsandel

I takt med att världen blivit både rikare och öppnare samt att Sverige under relativt lång tid varit ett rikt och öppet land är det inte märkligt att Sveriges andel av världens totala produktion liksom andel av världens totala export har sjunkit under de senaste 50 åren. Omvärlden har ”knappat in” på Sverige (figur 4). Mellan 1990 och 2016 ökade världens BNP med 236 procent och världens export av varor och tjänster ökade med 384 procent. För Sverige var motsvarande ökning 99 procent respektive 207 procent.

Sveriges exportmarknadsandel av total världs-export har under tiden med EU:s inre marknad sjunkit, vilket till stor del kan tillskrivas den snabba exportutvecklingen i bland annat Sydostasien. År 1990 uppgick Sveriges andel av världens totala export av varor och tjänster till 1,7 procent. Tio år senare var andelen nere på 1,5 procent och år 2016 hade den sjunkit ytterligare till 1,1 procent.¹⁶ Med andra ord sjönk Sveriges världsmarknadsandel med 37 procent mellan 1990 och 2016.

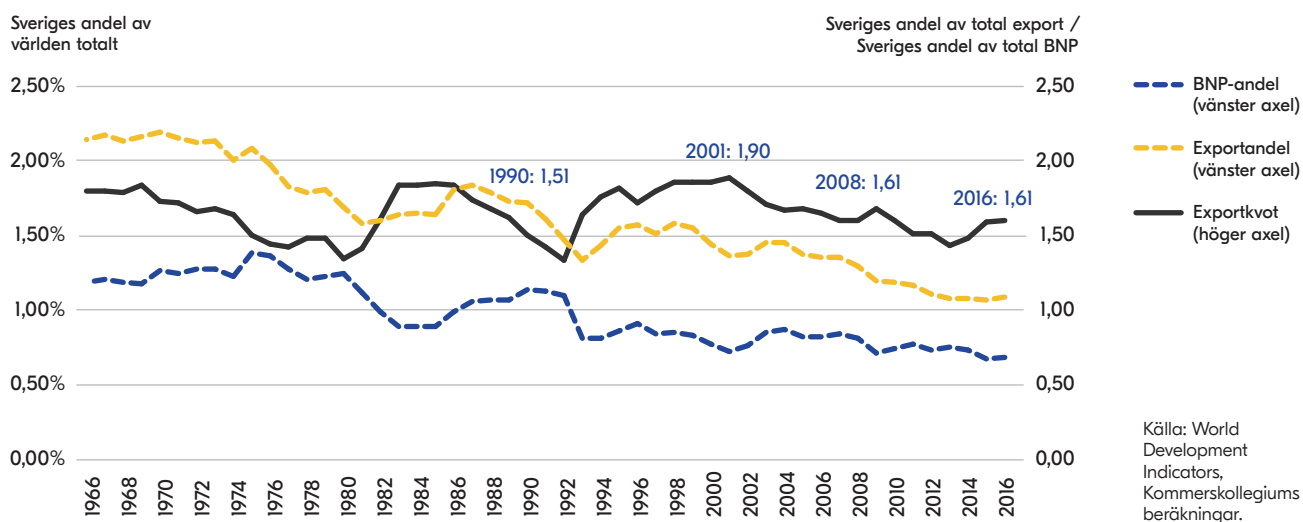
Alla länders världsmarknadsandelar måste dock tillsammans bli 100, vilket i någon mening betyder att ”den enes bröd är den andres död”.¹⁷ I sammanhanget kan det något förenklat sägas att den ene är Kina och ett antal andra asiatiska länder och den andre är OECD-länderna. 1990 utgjorde Kinas export av varor och tjänster 1,2 procent av världens – år 2016 var motsvarande andel 10,6 procent.

Sveriges export har ökat med mer än 200 procent under samma period (se figur 2), men i det nollsummespel som exportmarknadsandelar är påverkade givetvis Sverige av att ett så stort land tagit en så stor plats på den internationella marknaden (Kinas export har ökat med mer än 4 300 procent). Mellan 1990 och 2016 har OECD-ländernas exportmarknadsandel sjunkit från 76 till 61 procent och som andel av världens BNP var minskningen ännu starkare – från 83 till 63 procent.

En rimligare indikator för Sveriges ställning på världsmarknaden än att bara se till exporten, är att sätta exportmarknadsandelen i relation till BNP-andelen. När Sveriges andel av världens BNP minskar bör även exportandelen minska, men ställningen på världsmarknaden visas snarare av huruvida exportandelen minskar mer eller mindre än BNP-andelen. Om kvoten är 1 betyder det att ett lands exportandel är lika stor som landets andel av världens produktion.

År 2016 uppgick kvoten till 1,6, vilket betyder att Sveriges exportmarknadsandel var cirka 60 procent högre än produktionsandelen. I figur 4 framgår att Sveriges exportkvot ökade under hela 90-talet, för att sedan minska under 00-talet. Mellan 2001 och 2013 minskade kvoten med 24 procent till den lägsta svenska kvoten sedan 1992. Därefter har kvoten ökat och har under de senaste två åren med tillgänglig data (2015–2016) åter nått samma nivå som innan finanskrisen. Bland världens stora exportnationer hade Sverige den elfte högsta exportkvoten, se tabell 2.

Figur 4. Sveriges andel av världens BNP respektive export av varor och tjänster samt exportandelen dividerad med BNP-andelen (exportkvot), 1966–2016.

Tabell 2. Exportkvot (andel av global export av varor och tjänster dividerat med andel av global BNP) år 1990, 2000, 2016 samt andel av total export år 2016.

Rank 2016	Land	Exportkvot 1990	Exportkvot 2000	Exportkvot 2016	Exportandel 2016
1	Hong Kong	6,16	5,35	6,83	2,89 %
2	Singapore	9,31	8,03	6,27	2,46 %
3	Irland	2,87	4,01	4,43	1,78 %
4	För. Arabemiraten	n/a	n/a	3,78	1,74 %
5	Belgien	3,20	3,05	3,02	1,86 %
6	Nederländerna	2,88	2,82	3,00	3,08 %
7	Thailand	1,79	2,75	2,51	1,35 %
8	Schweiz	2,21	2,21	2,40	2,11 %
9	Polen	1,36	1,16	1,90	1,18 %
10	Tyskland	1,20	1,31	1,68	7,70 %
11	Sverige	1,51	1,87	1,61	1,09 %
12	Sydkorea	1,33	1,49	1,54	2,86 %
13	Mexiko	0,98	1,11	1,39	1,92 %
14	Spanien	0,83	1,21	1,20	1,96 %
15	Kanada	1,32	1,88	1,13	2,28 %
16	Italien	0,96	1,09	1,09	2,66 %
17	Frankrike	1,09	1,20	1,07	3,47 %
18	Storbritannien	1,19	1,05	1,02	3,55 %
19	Ryssland	0,95	1,87	0,94	1,58 %
20	Kina	0,74	0,90	0,72	10,57 %
21	Indien	0,37	0,56	0,70	2,09 %
22	Australien	0,79	0,82	0,69	1,09 %
23	Japan	0,54	0,45	0,59	3,83 %
24	Brasilien	0,43	0,43	0,45	1,08 %
25	USA	0,49	0,45	0,43	10,64 %

Källa: World Development Indicators, Kommerskollegiums beräkningar. Tabellen innehåller endast de länder vars export utgjorde minst 1 procent av världens totala export år 2016.

2.4 Sveriges handel på och utanför EU:s inre marknad

För Sveriges utrikeshandel med varor uppdelad på handelspartner finns användbar statistik från 1995 och framåt.¹⁸ För tjänstehandeln finns användbar statistik från 2003 och framåt.

Vad gäller Sveriges export gick 69 procent av varuexporten och 68 procent av tjänsteexporten till länder på EU:s inre marknad år 2017 (figur 5).¹⁹ Dessa andelar var i princip desamma som motsvarande andelar år 1995 (varuexporten)²⁰ respektive 2005 (tjänsteexporten). Varuexporten till länderna på EU:s inre marknad har sedan 1995 ökat med drygt 500 miljarder kronor, eller 130 procent. Till tredje land har ökningen under samma period varit knappt hälften så stor, drygt 230 miljarder kronor, eller 139 procent. För tjänsteexporten uppgick ökningen till EU:s inre marknad sedan 2005 till drygt 230 miljarder kronor, eller 119 procent. Till tredje land var ökningen drygt 110 miljarder kronor, eller 124 procent.

Vad gäller Sveriges import kom 79 procent av varuimporten och 76 procent av tjänsteimporten från länder på EU:s inre marknad år 2017 (figur 6). För varuimporten är andelen i princip densamma

som år 1995 men för tjänsteimporten var andelen något högre än motsvarande andel år 2005. Varuimporten från EU:s inre marknad har ökat med 633 miljarder kronor, eller 181 procent, sedan 1995 medan motsvarande ökning från tredje land har varit 178 miljarder kronor, 200 procent. Tjänsteimporten från EU:s inre marknad har ökat med 230 miljarder kronor, 108 procent, sedan 2005 medan motsvarande ökning från tredje land har varit 62 miljarder kronor, 77 procent.

Att fördelningen av Sveriges utrikeshandel mellan länder på EU:s inre marknad och länder utanför i princip är oförändrad kan verka något förvånande. Det vore inte helt orimligt att förvänta sig att handeln med länderna på EU:s inre marknad borde öka relativt handeln med tredje land, i samband med att den inre marknaden färdigställs. Man bör dock ha i åtanke att färdigställandet inte skedde i ett vakuum. Under samma period som EU:s inre marknad funnits har den globala öppenheten för handel ökat²¹, genom både unilaterala åtgärder och multilaterala åtgärder, såsom upprättandet av WTO 1995. Den viktigaste faktorn är dock den ekonomiska realiteten. Sedan 1995 har den ekonomiska tillväxten utanför EU:s inre marknad varit betydligt

starkare än inom densamma. År 1995 utgjorde länderna på EU:s inre marknad 32 procent av världens BNP, år 2016 var motsvarande andel 22 procent – en minskning med drygt 30 procent.²² Satt i relation till EU:s inre marknads andel av

global BNP var andelen av Sveriges varuhandel (export och import) som skedde med länderna på EU:s inre marknad 42 procent högre år 2016 än den var 1995.

Figur 5. Sveriges varuexport och tjänsteexport till EU:s inre marknad och tredje land, miljarder kronor, 1995–2017 respektive 2005–2017.

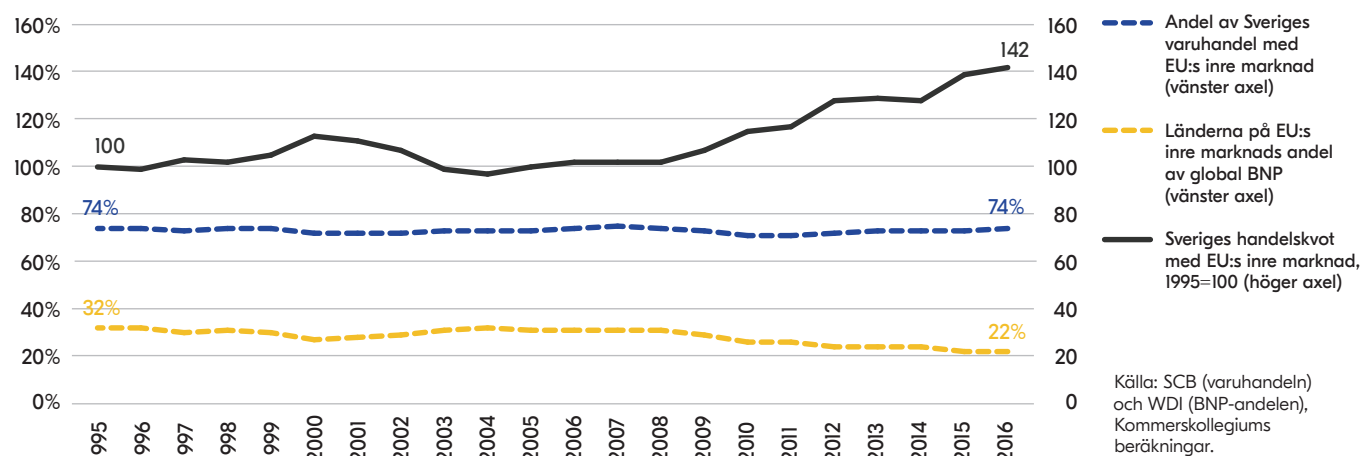
Figur 6. Sveriges varuimport och tjänsteimport från EU:s inre marknad och tredje land, miljarder kronor, 1995–2017 respektive 2005–2017.

Det framgår i figur 7 att utvecklingen inte har varit helt linjär. Mellan 1999 och 2002 var den BNP-viktade andelen några punkter högre än den var 1995, för att därefter återvända till samma nivå som 1995 fram till 2008. Därefter slog finanskrisen till och EU:s inre marknads andel av den globala BNP:n minskade. Den 42-procentiga ökningen mellan 1995 och 2016 tycks alltså

primärt vara en effekt av finanskrisen och de ytterligare (europeiska) ekonomiska kriser den satte i rullning. Att andelen av Sveriges utrikes-handel²³ med EU:s inre marknad har varit konstant samtidigt som den senares andel av världens BNP minskat är sannolikt en konsekvens av den inre marknaden. Detta är dock något som bör utredas närmare.

Figur 7. Andelen av Sveriges varuhandel (export + import) med EU:s inre marknad, EU:s inre marknads andel av global BNP samt kvoten mellan dessa (1995=100), 1995–2016.

2.5 Sveriges varuexport uppdelad i sektorer

Sveriges varuexport till EU:s inre marknad är tämligen diversifierad. Under de senaste tre åren har de främsta exportsektorerna varit vägfordon, maskiner, skogsvaror samt el- och teleutrustning.²⁴ Under mitten av 90-talet var samma sektorer de främsta, men skogsvaror var då den klart största sektorn (det är framför allt exporten av papper och papp som minskat i andel, men även exporten av trä och trävaror har minskat).

Exportfördelningen till tredje land ser inte likadan ut som den till EU:s inre marknad. Under de senaste tre åren var maskiner den klart främsta sektorn, följt av vägfordon, el- och tele-

utrustning och läkemedel.

Det kan också noteras att el- och teleutrustning utgjorde en dryg fjärdedel av varuexporten till tredje land under mitten av 90-talet, men utgjorde under de senaste tre åren en dryg tiondel.

Exporten till EU:s inre marknad utgjordes till knappt fem procent av läkemedel både under mitten av 90-talet och under de senaste tre åren, men till tredje land har andelen ökat från knappt fem procent till tio procent under samma period.

Just läkemedel är den enda sektorn där mindre än hälften av Sveriges export går till EU:s inre marknad. För övriga sektorer utgör exporten till EU:s inre marknad mellan 67 och 88 procent, så när som på maskiner där 55 procent går till EU:s inre marknad. Andelen av Sveriges totala varu-

Tabell 3. Sveriges varuexport till EU:s inre marknad och tredje land, andelar per sektor, avser årsmedelvärde 1995–1997 samt 2015–2017.

Varuexport till:	EU:s inre marknad		Tredje land		Andel till EU:s inre marknad	
	1995–1997	2015–2017	1995–1997	2015–2017	1995–1997	2015–2017
Skogsvaror	19%	11%	7%	9%	86%	74%
Mineralvaror	11%	10%	7%	9%	77%	72%
Kemivaror	7%	7%	4%	8%	79%	69%
Läkemedel	3%	4%	4%	10%	66%	48%
Energivaror	3%	8%	0%	3%	96%	88%
Verkstadsvaror	7%	6%	9%	7%	63%	64%
Maskiner	14%	12%	20%	22%	61%	55%
El- och teleutrustning	13%	11%	27%	12%	51%	67%
Vägfordon	11%	13%	16%	14%	61%	67%
Livsmedel	3%	8%	2%	3%	75%	87%
Övriga varor	8%	9%	5%	4%	80%	82%
Totalt	100%	100%	100%	100%	69%	69%
TOTALT (MDKR)	396,1	834,2	181,0	374,6	396,1	834,2

Källa: SCB, Kommerskollegiums beräkningar.

export som går till EU:s inre marknad är dock i det närmaste oförändrad, som tidigare nämnts i avsnitt 2.4.

Slutligen är det värt att notera att Sveriges varuexport både till EU:s inre marknad och till tredje land var mer varierad under de senaste tre åren än under mitten av 90-talet. Standardavvikelsen (skillnaden mellan varje sektor och den genomsnittliga sektorn) för sektorernas andelar som redovisas i tabell 3 var 4,9 procent till EU:s inre marknad och 7,9 procent till tredje land under mitten av 90-talet. Under de senaste tre åren var standardavvikelsen 2,6 procent till EU:s inre marknad och 5,4 procent till tredje land. Att standardavvikelsen är lägre till EU:s inre marknad än till tredje land betyder att varuexporten till EU:s inre marknad är mer diversifierad än densamma till tredje land.

2.6 Sveriges varuimport uppdelad i sektorer

Sveriges varuimport från EU:s inre marknad utgjordes främst av el- och teleutrustning, vägfordon, livsmedel och kemivaror och maskiner. Dessa varusektorer var även de vanligaste under mitten av 90-talet, om än med vissa skillnader i hur stor andelen var för vissa av dem. Särskilt livsmedel och vägfordon utgjorde en större andel av importen under de tre senaste åren än under mitten av 90-talet.

Jämfört med varuimporten från tredje land finns vissa skillnader. Framför allt utgjorde

energivaror (där olja är den främsta produkten) en klart högre andel av importen från tredje land jämfört med importen från EU:s inre marknad. Dessutom utgör sektorn övriga varor en klart högre andel från tredje land, vilket främst förklaras av importen av kläder som ingår i den kategorin.

För samtliga sektorer utom energivaror och övriga varor stod EU:s inre marknad som exportör för mellan 70 och 91 procent av Sveriges totala import av varor. Varuimporten har blivit mer varierad både från EU:s inre marknad som från tredje land under de senaste tre åren jämfört med mitten av 90-talet. Förändringen är dock endast marginell och inte alls lika stark som för varuexporten.

2.7 Främsta tjänsteslag i tjänstehandeln

För Sveriges tjänstehandel finns någorlunda tillförlitlig statistik uppdelat på handelspartner och tjänsteslag tillgänglig för 2011 fram till 2017.²⁵ Vi redovisar därför endast tjänstehandeln med EU:s inre marknad och tredje land per tjänsteslag för den senare perioden som i föregående avsnitt, det vill säga årsmedelvärde för 2015–2017.

Sveriges tjänsteexport till EU:s inre marknad utgörs främst av affärstjänster, resor, transporttjänster samt tele-, data- och informations-tjänster.²⁶ Det är relativt stor diskrepans mellan de olika tjänsteslagen avseende hur stor andel av exporten som går till EU:s inre marknad och

Tabell 4. Sveriges varuimport från EU:s inre marknad och tredje land, andelar per sektor, avser årsmedelvärde 1995–1997 samt 2015–2017

Varuimport från:	EU:s inre marknad		Tredje land		Andel från EU:s inre marknad	
	1995–1997	2015–2017	1995–1997	2015–2017	1995–1997	2015–2017
Skogsvaror	4%	3%	2%	2%	87%	88%
Mineralvaror	10%	8%	5%	5%	88%	84%
Kemivaror	11%	10%	6%	6%	88%	85%
Läkemedel	2%	3%	2%	2%	81%	86%
Energivaror	8%	8%	7%	18%	82%	61%
Verkstadsvaror	7%	6%	10%	9%	73%	70%
Maskiner	13%	10%	14%	9%	79%	80%
El- och teleutrustning	18%	16%	23%	17%	75%	76%
Vägfordon	10%	14%	5%	5%	88%	91%
Livsmedel	7%	13%	7%	6%	80%	88%
Övriga varor	11%	9%	18%	20%	70%	62%
Totalt	100%	100%	100%	100%	80%	78%
TOTALT (MDKR)	360,4	916,6	90,3	252,2	360,4	916,6

Källa: SCB, Kommerskollegiums beräkningar.

tredje land. Av Sveriges export av resor (utländska besökares konsumtion i Sverige) gick mer än 90 procent till EU:s inre marknad. En delförklaring till detta kan vara att statistiken även inbegriper personer som bor i Sverige men använder ett betalkort kopplat till en utländsk bank, vilket sannolikt är mer vanligt förekommande bland EU-medborgare i Sverige än för personer från tredje land. Av Sveriges export av tele-, data- och informationstjänster gick däremot mindre än hälften till EU:s inre marknad. Av Sveriges totala tjänsteexport gick cirka två tredjedelar till EU:s inre marknad.

Sveriges import av tjänster från EU:s inre marknad utgörs främst av resor, affärstjänster, transporttjänster och tele-, data- och informationstjänster. Till skillnad från tjänsteexporten står EU:s inre marknad för mer än hälften av Sveriges import för samtliga tjänsteslag. Det mest "globala" tjänsteslaget är affärstjänster där 59 procent av importen kommer från EU:s inre marknad. Precis som för varuhandeln är den totala importen något mer "europeisk" än exporten. Både tjänsteexporten till och tjänsteimporten från EU:s inre marknad är mer diversifierad än motsvarande flöden till och från tredje land.

Tabell 5. Sveriges export och import av tjänster till och från EU:s inre marknad och tredje land, andelar per tjänsteslag, avser årsmedelvärdet 2015–2017.

	EXPORT AV TJÄNSTER			IMPORT AV TJÄNSTER		
	EU:s inre marknad	Tredje land	Andel till EU:s inre marknad	EU:s inre marknad	Tredje land	Andel från EU:s inre marknad
Transporttjänster	17%	11%	76%	20%	10%	85%
Resor	24%	4%	92%	27%	15%	84%
Finans- och försäkringstjänster	7%	7%	67%	5%	4%	77%
Nyttjande av immateriella rättigheter	9%	14%	58%	5%	8%	62%
Tele-, data- och informationstjänster	14%	33%	45%	11%	11%	74%
Affärstjänster	24%	28%	63%	26%	50%	59%
Övriga tjänster	4%	3%	74%	7%	3%	88%
Totalt	100%	100%	66%	100%	100%	73%
TOTALT (MDKR)	413,5	208,9	413,5	400,5	144,4	400,5

Källa: SCB, Kommerskollegiums beräkningar. EU:s inre marknad är här definierat som övriga EU-länder samt Norge.

2.8 Export till EU:s inre marknad mätt i förädlingsvärde

Bruttostatistiken, som redovisats ovan, tar inte hänsyn till hur stor del av värdet som exporteras som skapats i Sverige. Komponenter, delar och tjänster som används för att producera varor och tjänster för export är inte sällan importerade från andra länder (ibland rör det sig till och med om färdiga varor som importeras för att sedan exporteras vidare). 69 procent av Sveriges bruttoexport till EU:s inre marknad²⁷ utgjordes av svenskt förädlingsvärde år 2014 (senaste året med tillgänglig data), medan 31 procent utgjordes av importerat förädlingsvärde. Till tredje land utgjordes bruttoexporten till 74 procent av svenskt förädlingsvärde (och alltså 26 procent av importerat värde).

Något förenklat kan det sägas att det är det svenska förädlingsvärdet, av vilket en viss del

exporteras till andra länder, som är svensk BNP och som tillfaller den svenska ekonomin i form av löner till arbetstagare, kapitalavkastning och skatteintäkter.

Figur 8 visar exporten av svenskt förädlingsvärde till EU:s inre marknad samt tredje land, uppdelat på sektor. Sektorernas bidrag inkluderar både direkt och indirekt export, det vill säga sådant förädlingsvärde som skapats direkt i den exporterande sektorn och sådant som skapats hos underleverantörer till den exporterande sektorn. Av det svenska förädlingsvärdet som exporteras till EU:s inre marknad genererades 56 procent i tjänstesektorn, 40 procent i tillverkningssektorn och 4 procent i den så kallade primärsektorn.²⁸ För exporten till tredje land genererades 64 procent i tjänstesektorn, 33 procent i tillverkningssektorn och 3 procent i primärsektorn. För samtliga sektorer utom affärstjänster (särskilt datatjänster) samt finans och försäkring var exporten till EU:s inre

marknad högre än exporten till tredje land, i absoluta tal.

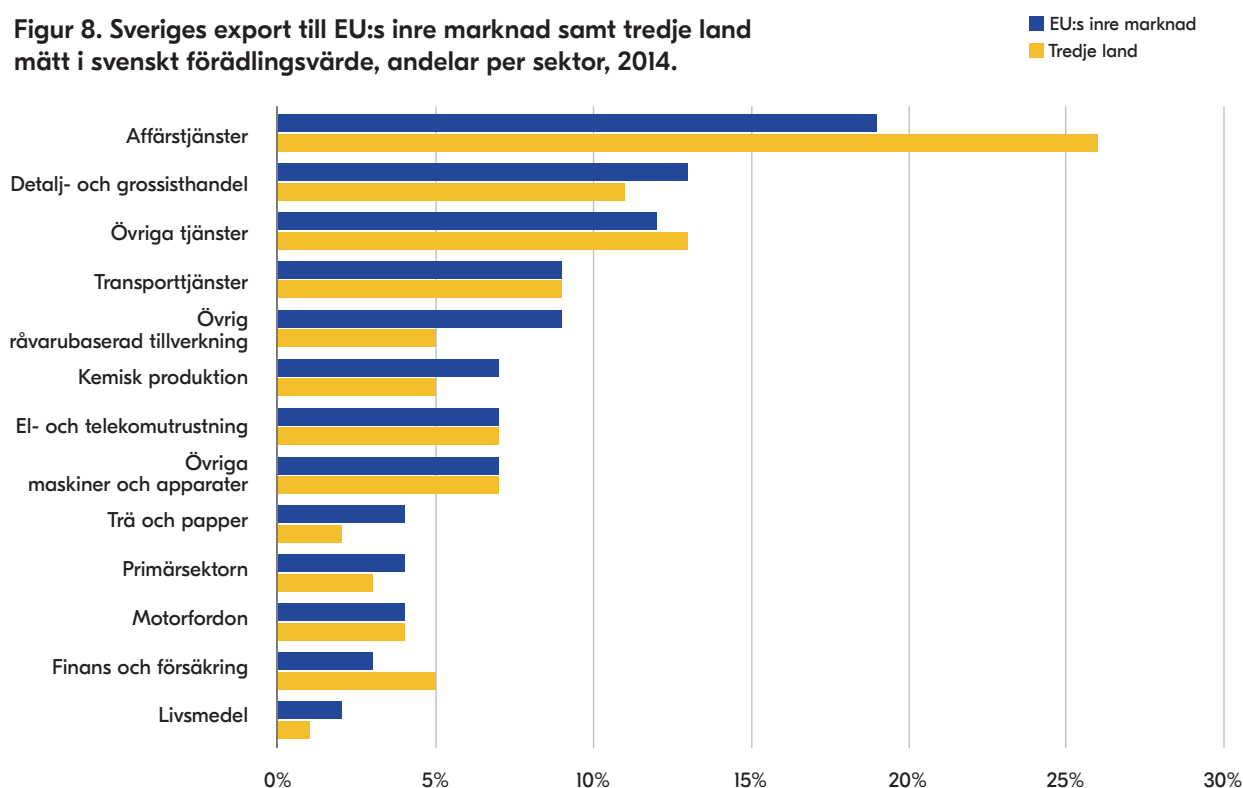
Sektorerna ovan avser vilken näringsgren företagen som exporterar och deras svenska underleverantörer är verksamma inom. Om ett företag inom till exempel detaljhandelssektorn exporterar varor betraktas det som tjänsteverksamhet. Ett företag inom el- och telekomutrustningssektorn som exporterar tjänster betraktas som tillverkningsverksamhet. Man bör alltså tolka statistiken som att den större delen av det svenska förädlingsvärdet som exporteras skapas av företag inom tjänstesektorn. Det betyder dock inte nödvändigtvis att det är tjänster som exporteras.

Av det svenska förädlingsvärdet som skapas i tillverkningssektorn och som exporteras är 80 procent skapat i exporterande företag, medan 20 procent således skapas av svenska underleverantörer. För tjänstesektorn skapas 47 procent av värdet i de exporterande företagen medan 53 procent skapas av underleverantörer. För primärsektorn skapas 30 procent av värdet av

exporterande företag medan 70 procent skapas av underleverantörer.²⁹ Det är alltså mer vanligt att företag inom tjänste- och primärsektorn är en del av internationella värdekedjor genom att vara underleverantörer åt andra svenska företag som exporterar, medan företag i tillverkningssektorn oftare deltar i sådana kedjor genom att exportera.

Man bör alltså vara försiktig att dra slutsatser om vilka regelverk på EU:s inre marknad som bör prioriteras från ett svenskt perspektiv, baserat på statistiken över förädlingsvärde, eftersom produktion och handel med varor och tjänster är nära sammankopplade. Om det är något statistiken över förädlingsvärde visar så är det hur sammanlänkade olika sektorer av ekonomin är, och hur en enskild sektors framgång beror på konkurrenskraften i flera andra sektorer. Det framgår även att sektorer som inte är framträdande i brutto-statistiken över utrikeshandeln, indirekt är beroende av goda handelsförutsättningar. Tillverkningssektorn behöver tjänstesektorn och tjänstesektorn behöver tillverkningssektorn.

Figur 8. Sveriges export till EU:s inre marknad samt tredje land mätt i svenskt förädlingsvärde, andelar per sektor, 2014.

Källa: World Input-Output Database (WIOD), Kommerskollegiums beräkningar. Staplarna visar sektorernas andel av det förädlingsvärde som exporteras till EU:s inre marknad respektive tredje land. Till exempel, 19 procent av förädlingsvärdet som exporterades till EU:s inre marknad skapades i affärstjänstesektorn, medan 26 procent av förädlingsvärdet som exporterades till tredje land skapades i affärstjänstesektorn.

2.9 Antal sysselsatta som understöds av export³⁰

I Sverige var år 2014 (senaste året med tillgänglig statistik) cirka 1,3 miljoner sysselsatta beroende av export till utlandet, antingen i exporterande företag eller hos underleverantörer till dessa.

Av de 1,3 miljonerna var drygt 730 000 (mot-svarande 56 procent) understödda av export till länder på EU:s inre marknad.³¹ Av dessa var 61 procent sysselsatta i tjänstesektorn, 33 procent i tillverkningssektorn och 6 procent i primärsektorn. Av de sysselsatta som understöddes av export till tredje land var 70 procent sysselsatta i tjänstesektorn, 27 procent i tillverkningssektorn och 3 procent i primärsektorn.

Det är även värt att notera att antalet anställda i Sverige som är beroende av slutlig efterfrågan på EU:s inre marknad är drygt 600 000, motsvarande 47 procent. Att den andelen är lägre än motsvarigheten för sysselsatta som understöds av *direkt export* betyder att den svenska ekonomin i större utsträckning exporterar varor och tjänster till EU:s inre marknad som sedan exporteras vidare ut i världen. EU:s inre marknad fungerar alltså till en betydande del som en språngbräda för export av svenskt förädlingsvärde till resten av världen. USA är exempelvis ett land där det motsatta

gäller – den slutliga efterfrågan understöder fler sysselsatta i Sverige (104 000 sysselsatta) än den direkta exporten dit (72 000). Detsamma gäller även för Kina, där 67 000 sysselsatta understöds av slutlig kinesisk efterfrågan medan 41 000 understöds av direkt export till Kina.

Slutligen kan det även noteras att den genomsnittliga företagsstorleken, mätt i antal anställda, är mindre för svenska företag som handlar med länder på EU:s inre marknad än totalt sett (företag som exporterar till länder både på och utanför EU:s inre marknad).³² Det genomsnittliga svenska företaget som exporterar till EU:s inre marknad är cirka 40 procent mindre som det genomsnittliga företaget som exporterar till hela världen. Det genomsnittliga svenska företags storlek som importerar från EU:s inre marknad är 87 procent av motsvarigheten för det företag som importerar från hela världen.

Det innebär att det alltså finns visst fog för påståendet att EU:s inre marknad är en viktig marknad för mindre företags möjlighet att handla med utlandet. Det gäller särskilt för mindre företags möjligheter att exportera till utlandet, men även för mindre företag som importerar från utlandet. Statistiken behöver dock analyseras närmare för att kunna konstatera att så verkligen är fallet.

3

Direktinvesteringar och företagsetableringar

3.1 Utländska direktinvesteringar — tillgångar

En *utländsk direktinvestering* definieras som att ett företag innehar minst tio procent av aktierna eller rösterna i ett utländskt företag eller en kommersiell fastighet. Om ägandet av det utländska företaget är lägre än tio procent klassas det som en *portföljinvestering*. De olika definitionerna ska avspegla intentionen från det investerande företaget att skapa en långsiktig relation med ett signifikant inflytande i det förstnämnda fallet. Statistiken över direktinvesteringar kan därför ses som en indikator för svenska företags långsiktiga engagemang i utlandet och motsvarande för utländska företags långsiktiga engagemang i Sverige. För statistik över svenska direktinvesteringar i utlandet och utländska direktinvesteringar i Sverige finns data på företagsnivå tillgänglig från 2008 till 2017.

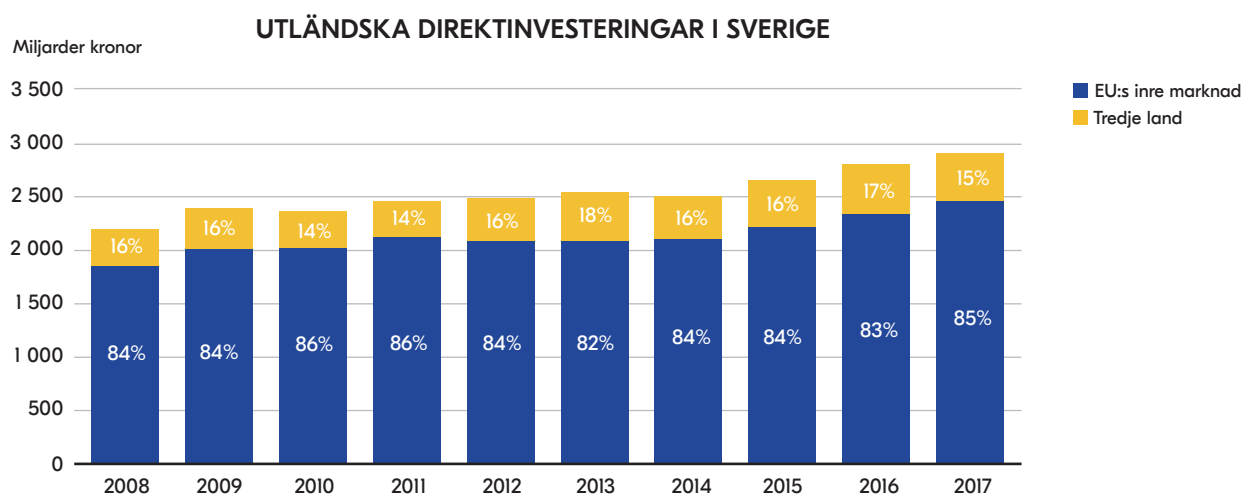
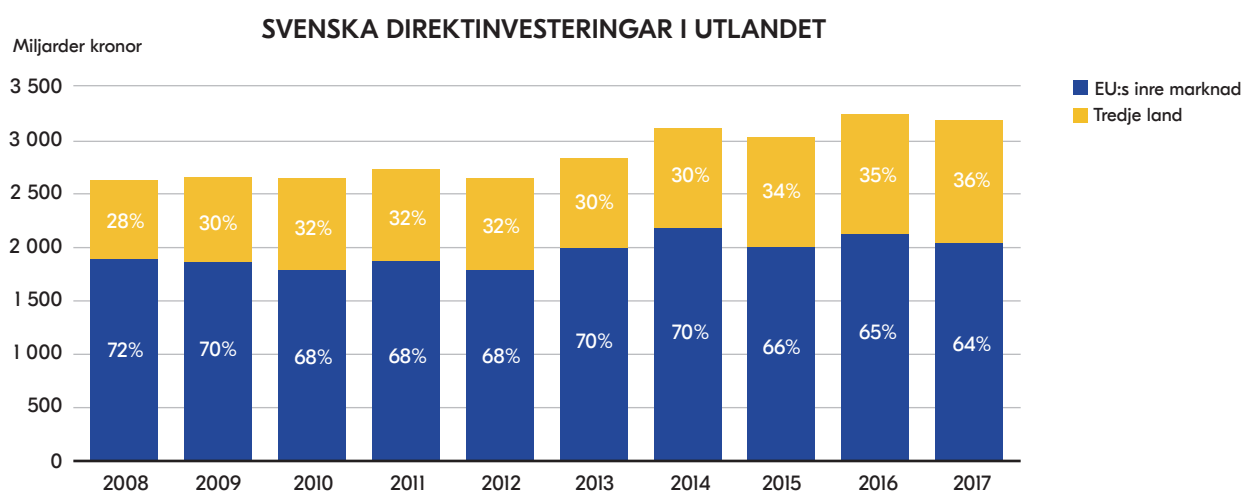
Under 2015–2017 uppgick de svenska *direktinvesteringstillgångarna i utlandet* till i genomsnitt 3 200 miljarder kronor (figur 9). Av dessa tillgångar fanns 2 100 miljarder, knappt två tredjedelar, på EU:s inre marknad. De största svenska direktinvesteringstillgångarna på EU:s inre marknad fanns framför allt i Finland, följt av Nederländerna, Norge, Luxemburg, Storbritannien och Danmark. Sedan 2008 har de svenskägda tillgångarna på EU:s inre marknad ökat med 152 miljarder kronor, motsvarande 8 procent. Tillgångarna i tredje land ökade under samma period med 404 miljarder kronor, motsvarande 54 procent. Under de senaste tio åren har alltså de sven-

ska direktinvesteringstillgångarna i utlandet blivit mer globala. Till viss del kan den fria rörligheten ha bidragit till denna utveckling genom att minska behovet av horisontella direktinvesteringar i Europa.

De *utländska direktinvesteringstillgångarna i Sverige* är lägre än de svenska tillgångarna i utlandet, 2 800 miljarder kronor. Av dessa härörde dock en högre andel från länder på EU:s inre marknad, 84 procent. Det främsta investerlandet i Sverige från EU:s inre marknad var Nederländerna, följt av Luxemburg, Storbritannien, Finland, Tyskland och Danmark. Sedan 2008 har de utlandsägda tillgångarna från EU:s inre marknad ökat med 606 miljarder kronor, eller 33 procent. Tillgångarna från tredje land ökade under samma period med 101 miljarder kronor, eller 29 procent.

Figur 9. Svenska direktinvesteringar i utlandet och utländska direktinvesteringar i Sverige, tillgångar, miljarder kronor.

Källa: SCB, Kommerskollegiums beräkningar.

Tabell 6. Antal anställda i utlandet inom svenska koncerner med dotterbolag i utlandet samt antal sådana koncerner, fördelade på etableringsländer, 1996, 2005 och 2015.

	ANTAL ANSTÄLLDA			ANTAL KONCERNER	
	1996	2005	2015	2005	2015
EU15 + Norge	366 170 60%	492 458 49%	542 310 39%	955 80%	2 504 80%
Polen, Estland, Ungern, Tjeckien, Slovakien, Lettland	30 259 5%	80 345 8%	132 760 10%	461 38%	861 27%
VÄRLDEN TOTALT	605 603 100%	996 171 100%	1 396 418 100%	1 199 100%	3 132 100%

Källa: SCB och Tillväxtanalys. Andelarna i de två sista kolumnerna summerar till mer än 100 procent eftersom en koncern kan ha dotterbolag i fler än ett land.

3.2 Svenska företag i utlandet

Antalet anställda i svenskägda dotterbolag i EU15 samt Norge under 2015 till drygt 540 000 (tabell 6). Jämfört med 1996 är det en ökning med drygt 176 000 personer, eller 48 procent. Som andel av det totala antalet anställda i svenskägda dotterbolag i utlandet innebar det 39 procent, en minskning jämfört med 1996 då andelen var 60 procent.

I Polen, Estland, Ungern, Tjeckien, Slovakien och Lettland³³ ökade antalet anställda med drygt 102 000 personer, 339 procent, mellan 1996 och 2015. Antalet anställda i världen ökade samtidigt med 131 procent.

Antalet svenska koncerner med dotterbolag i EU15 samt Norge uppgick under 2015 till drygt 2 500 stycken, en ökning med 162 procent jämfört med 2005. I Polen, Estland, Ungern, Tjeckien, Slovakien och Lettland hade 861 svenska koncerner etablerat dotterbolag, en ökning med 87 procent jämfört med 2005.

För svenska koncerner med dotterbolag i utlandet finns dessutom statistik över dessas omsättning år 2015. Totalt omsatte dessa koncerner drygt 3 000 miljarder kronor i utlandet varav 55 procent omsattes av dotterbolag på EU:s inre marknad. Högst omsättning i utlandet hade de svenska dotterbolagen i USA, följt av Tyskland,

Storbritannien, Norge och Finland.

En intressant notering i sammanhanget är att omsättningen på EU:s inre marknad var relativt jämnt fördelad mellan tillverknings- respektive tjänsteföretag, 42 procent vardera. Utanför EU:s inre marknad stod tillverkningsföretagen däremot för 62 procent av omsättningen medan tjänsteföretagen stod för 33 procent.³⁴ Annorlunda uttryckt kan det sägas att 45 procent av den totala omsättningen i utlandet för de svenskägda tillverkningsföretagen omsattes på EU:s inre marknad, medan motsvarande andel för de svenskägda tjänsteföretagen i utlandet var 61 procent.

3.3 Utländska företag i Sverige

Utländsägda företag hade knappt 638 000 anställda i Sverige under 2015 (tabell 7). Av dessa var cirka 70 procent anställda i företag vars moderbolag kom från ett EU15-land eller Norge. Antalet anställda i utländsägda företag i Sverige ökade med knappt 392 000 personer, 159 procent, mellan 1995 och 2015. Bland företagen från EU15 och Norge var ökningen knappt 288 000 personer, eller 183 procent. Andelen anställda i företag från EU15 samt

Tabell 7. Antal anställda i Sverige i utlandsägda företag samt antal sådana företag, 1995, 2005 och 2015.

	ANTAL ANSTÄLLDA			ANTAL FÖRETAG		
	1995	2005	2015	1995	2005	2015
EU15 + Norge	157 123 64%	371 836 67%	444 943 70%	2 221 66%	7 773 74%	9 823 70%
VÄRLDEN TOTALT	246 018 100%	557 496 100%	637 863 100%	3 344 100%	10 435 100%	13 986 100%

Källa: SCB och Tillväxtanalys.

Norge var högre år 2015 än 1995, då den var 64 procent.

År 2015 fanns knappt 14 000 utlandsägda företag i Sverige. Av dessa var drygt 9 800, eller 70 procent, ägda av moderbolag från EU15-länder eller Norge. Antalet företag från dessa länder ökade med 342 procent jämfört med 1995, samtidigt som antalet företag från hela världen ökade med 318 procent. Andelen företag från EU15 samt Norge var högre år 2015 än 1995, då den var 66 procent.

4

Personrörlighet

4.1 Bosatta i Sverige

Under 2017 bodde cirka 357 600 personer i Sverige som var medborgare i ett annat land på EU:s inre marknad (tabell 8). Det motsvarade 3,5 procent av Sveriges totala befolkning. Som jämförelse var motsvarande andel 6,5 procent i Norge, 3,3 procent i Danmark och 1,7 procent i Finland.

Jämfört med 1992 var det en ökning med drygt 100 000 personer, och då uppgick andelen till 2,9 procent. Det vanligaste medborgarskapslandet var Polen, följt av Finland, Norge, Danmark,

Tyskland och Storbritannien. I början av 90-talet utgjorde medborgarna från länderna på EU:s inre marknad drygt hälften av samtliga utländska medborgare i Sverige. Under 2017 utgjorde de dock endast knappt 40 procent.

Av medborgarna från EU:s inre marknad var 82 procent i arbetsför ålder (15–74 år). Det är samma andel som i början av 90-talet men under mitten av 00-talet var andelen uppe i 85 procent. Av de som var medborgare i tredje land var motsvarande andel 78 procent (under början av 90-talet var andelen 72 procent).

Tabell 8. Sveriges befolkning uppdelat på medborgarskap (Sverige, övriga EU:s inre marknad samt tredje land), alla åldrar samt åldrarna 15–74 år, 1992–2017.

Alla åldrar	1992	1997	2002	2007	2012	2017	Förändring 1992–2017
Sverige	8 192 941 94%	8 325 576 94%	8 466 689 95%	8 658 439 94%	8 888 661 93%	9 222 906 91%	+13%
EU:s inre marknad	255 348 3%	244 181 3%	254 399 3%	283 049 3%	323 646 3%	357 594 4%	+40%
Tredje land	243 724 3%	277 868 3%	219 700 2%	241 439 3%	343 586 4%	539 742 5%	+121%
BEFOLKNING TOTALT	8 692 013 100%	8 847 625 100%	8 940 788 100%	9 182 927 100%	9 555 893 100%	10 120 242 100%	+16%

15-74 år	1992	1997	2002	2007	2012	2017	Förändring 1992–2017
Sverige	5 994 252 94%	6 018 252 94%	6 151 411 94%	6 407 448 94%	6 588 024 92%	6 720 860 90%	+12%
EU:s inre marknad	208 640 3%	202 209 3%	214 056 3%	239 508 4%	268 890 4%	294 053 4%	+41%
Tredje land	175 396 3%	201 547 3%	170 604 3%	194 145 3%	277 361 4%	421 382 6%	+140%
BEFOLKNING TOTALT	6 378 288 100%	6 422 008 100%	6 536 071 100%	6 841 101 100%	7 134 275 100%	7 436 295 100%	+17%

Källa: SCB, Kommerskollegiums beräkningar. Bosatta i Sverige minst 12 månader alternativt om de bosatt sig i Sverige under 2017 och avser vara bosatta i Sverige i minst 12 månader framåt.

4.2 Svenskar bosatta i utlandet

Enligt Eurostat var 185 533 svenskar bosatta i andra länder på EU:s inre marknad under 2017 (tabell 9). Det är de officiella siffrorna och antalet svenskar bosatta runt om i Europa är sannolikt ännu högre än så. Organisationen Svenskar i Världen³⁵ uppskattar att 660 000 svenskar, motsvarande 7 procent av Sveriges befolkning, bodde utomlands år 2014–2015. Av dessa var 385 000, knappt 60 procent, bosatta i Storbritannien, Spanien, Norge, Frankrike, Tyskland, Finland, Danmark, Italien, Belgien, Nederländerna och Österrike.

Tabell 9. Antal svenskar bosatta i andra länder på EU:s inre marknad, 2017

Bosättningsland	Antal svenskar
Norge	44 391
Storbritannien	43 978
Spanien	21 177
Tyskland	17 709
Danmark	15 083
Finland	8 040
Frankrike	7 196
Nederländerna	4 406
Belgien	3 807
Italien	3 059
Österrike	2 949
Portugal	2 633
Irland	1 862
Luxemburg	1 823
Grekland	1 234
Polen	1 159
Rumänien	1 141
Ungern	977
Tjeckien	891
Estland	641
Island	328
Slovakien	308
Kroatien	284
Lettland	154
Bulgarien	106
Litauen	103
Slovenien	69
Liechtenstein	25

Källa: Eurostat. Bosatta i bosättningslandet minst 12 månader alternativt om de bosatt sig i landet under 2017 och avser vara bosatta i landet i minst 12 månader framåt. Data för Cypern och Malta ej tillgänglig.

5

Sveriges ekonomiska utveckling

Detta avsnitt beskriver hur två ekonomiska nyckeltal, tillväxt och arbetskraftsproduktivitet, har utvecklats i Sverige under perioden före samt perioden efter att Sverige blev en del av EU:s inre marknad.

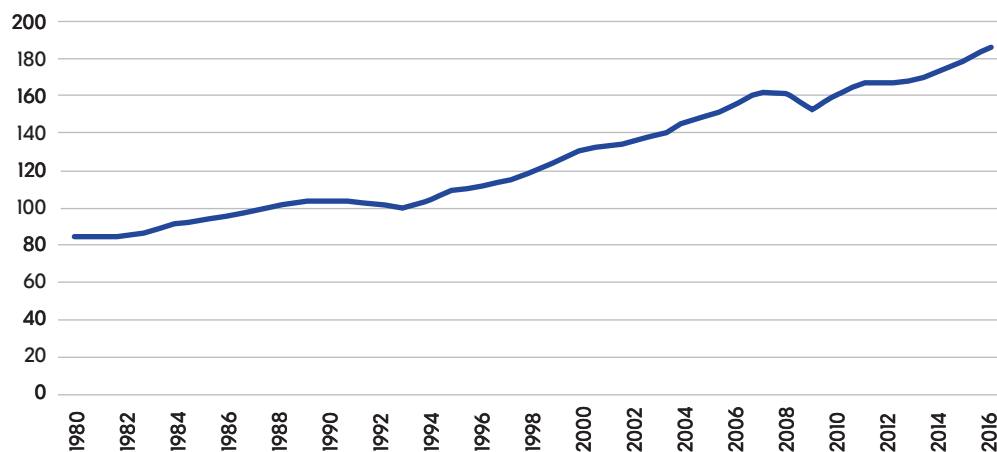
5.1 Ekonomisk tillväxt

Utvecklingen av det totala förädlingsvärde som skapas i Sverige, sett från produktionssidan, har under perioden 1980 till 2016 visat på en uppåtgående trend med undantag för de ekonomiska kriserna under början av 1990-talet och i vågorna av finanskrisen 2008–2009 (figur 10). Den procentuella ökningen av förädlingsvärdet mätt i fasta priser, i hela ekonomin under denna period var 120 procent. Under åren innan EU:s inre

marknad färdigställdes (1980–1993) var den årliga genomsnittliga tillväxttakten 1,4 procent. Efter att den inre marknaden färdigställdes och fram till finans-krisen (1994–2007) var tillväxttakten mer än dubbelt så hög, 3,5 procent. Under och efter den senaste finanskrisen (2010–2016) återgick dock den genomsnittliga tillväxttakten till liknande nivå (1,5 procent per år) som perioden innan den inre marknaden lanserades som begrepp.

Bryter man ned utvecklingen på sektornivå (figur 11) kan man utröna att tjänstesektorn, som i dessa beräkningar inkluderar byggverksamhet, har haft en betydligt högre tillväxttakt i jämförelse med tillverkningssektorn, men att de båda har ökat, sedan 1980. Den procentuella ökningen av förädlingsvärdet i tjänstesektorn

Figur 10. Svenskt förädlingsvärde, hela ekonomin, från produktionssidan, volymindex, 1993=100.

Källa: SCB.

mellan 1993 och 2016 var 230 procent, vilket är drygt dubbelt så mycket som ökningen av tillverkningssektorns motsvarande ökning (126 procent).

Under perioden 1980 till 2016 ser vi två perioder av nedgång i tillväxten. Krisen i början av 90-talet ledde till en viss stagnation och tillbakagång i båda sektorerna. Krisernas effekt var dock tydligare i tillverkningssektorn än de var för tjänstesektorn.

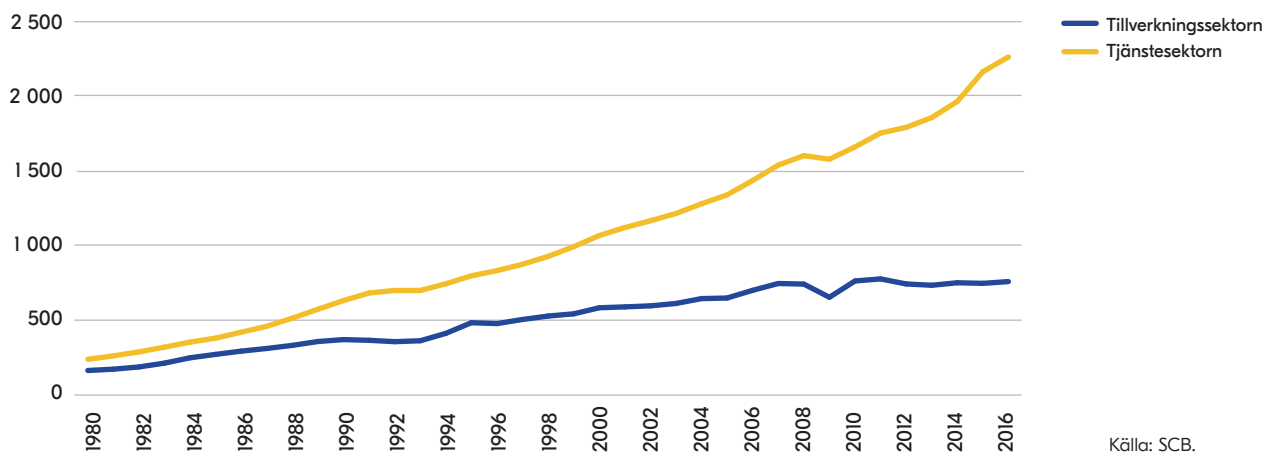
De tjänstesektorer som främst är drivande bakom tillväxten i Sverige är fastighetsbolag och fastighetsförvaltare (12 procent), byggverksamhet (11 procent), samt parti- och provisionshandel (10 procent). Partihandel är återförsäljning av nya eller begagnade varor exempelvis till detaljhandlare och för produktionsverksamhet till kunder inom industrin och handeln. Även de

tjänster som går inom ramen för övrig fastighetsförvaltning (9 procent) och dataprogrammering och datakonsulttjänster och informationstjänster (8 procent) har växt starkt under de senaste 25 åren.

För den varuproducerande delen av ekonomin är det gruvor och mineralutvinningsindustrin samt tillverkningsindustrin som främst ligger bakom utvecklingen. De tillverkningssektorer som stått för det högsta bidraget till BNP har varit motorfordon, släpfordon och påhängsvagnar (12 procent), övrig maskinindustri (9 procent) och el-, gas- och värmeverk (8 procent).

Figur 11. Förädlingsvärde, tillverkningssektorn och tjänstesektorn, löpande priser, miljarder kronor, 1980–2016.

Miljarder kronor

Källa: SCB.

5.2 Produktiviteten i Sverige

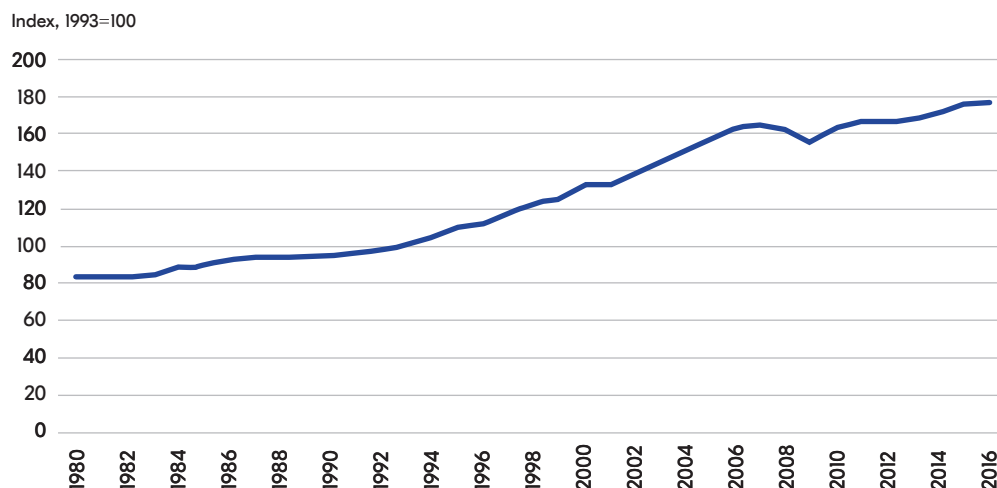
Arbetskraftsproduktiviteten mätt som totalt förädlingsvärde i hela ekonomin dividerat med antalet arbetade timmar i hela ekonomin har ökat i Sverige sedan 1980 (se figur 12). Under perioden innan färdigställandet av EU:s inre marknad var den årliga genomsnittliga produktivitetstillväxten 1,5 procent. Efter att den inre marknaden färdigställdes 1993 var tillväxttakten 3,7 procent fram till finanskrisen 2008. Därefter har tillväxttakten varit betydligt lägre (0,8 procent).

Bryter man ned produktiviteten per timme på sektornivå (se figur 13) kan man utröna att både tjänste- och tillverkningssektorn har åtnjutit produktivitetstillväxt. Mellan 1981 och 1992 (perioden innan den inre marknaden färdigställdes) ökade produktiviteten i tjänste- och tillverkningssektorn i genomsnitt med 1 procent respektive 3,5 procent per år. För åren efter färdigställandet fram till finanskrisen (1993–2007) var produktivitetstillväxten högre för tjänstesektorn, 1,7 procent per år, och väsentligt högre för tillverkningssektorn, 6,7 procent per år. För åren under finanskrisen upplevde båda sektorerna

negativ tillväxt. Därefter (2010–2017) har produktivitetstillväxttakten varit måttlig i tillverkningssektorn, i genomsnitt 2,6 procent per år. Motsvarande siffra för tjänstesektorn visar 1,6 procent per år. Sammanfattningsvis har produktiviteten ökat i genomsnitt sedan 1980 för båda sektorerna men ökningen har varit starkare i tillverkningssektorn.

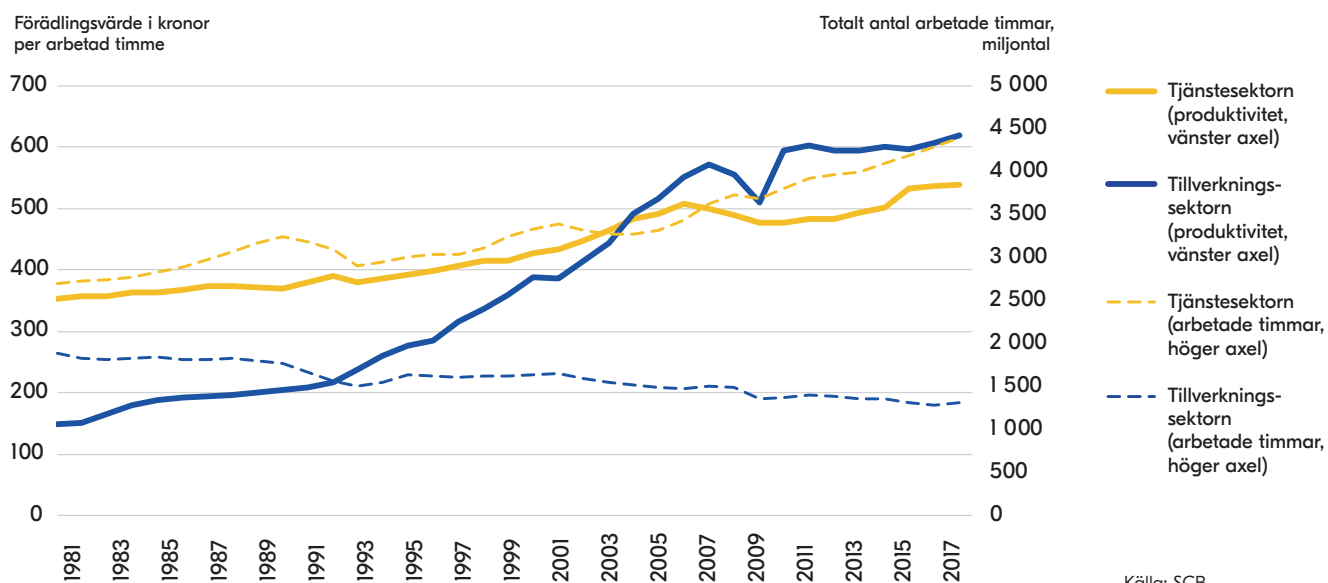
Det finns dock en stor skillnad mellan de två sektorerna sett till det totala antalet arbetade timmar. Antalet arbetade timmar i tillverkningssektorn har varit stadigt sjunkande ända sedan början av 1980-talet, om än med en viss stabilisering mellan 1995 och början av 2000-talet. För tjänstesektorn har däremot antalet arbetade timmar ökat, särskilt sedan 1993. År 1995 stod tjänstesektorn för 65 procent av det totala antalet arbetade timmar i ekonomin, medan sektorns andel hade ökat till 77 procent år 2017. I tillverkningssektorn har det minskade antalet arbetade timmar bidragit positivt till produktivitetstillväxten. I tjänstesektorn har produktivitetstillväxten delvis hållits tillbaka på grund av att antalet arbetade timmar har ökat kraftigt.

Figur 12. Arbetskraftens produktivitet, hela ekonomin, produktion per arbetad timme, 1980–2016.

Källa: SCB,
Kommerskollegiums
beräkningar

Figur 13. Produktivitet, produktion i kronor per arbetad timme (vänster axel) samt totalt antal arbetade timmar i miljontal (höger axel), tjänstesektorn och tillverkningssektorn, fasta priser, 1981–2017.

Källa: SCB, Kommerskollegiums beräkningar.

Noter

- 1 Fallet Dassonville (C-8/74).
- 2 EG-domstolen fastslog 1974 att en medborgare i ett EG-land inte får diskrimineras om denne vill etablera ett företag (Reyners-domen C-2/74) eller vill tillhandahålla en tjänst i en annan medlemsstat (van Binsbergen-domen C-33/74).
- 3 Fallet Cassis de Dijon (C-120/78).
- 4 Ett kompletterande direktiv om ömsesidigt erkännande av övriga yrkeskvalifikationer antogs 1992. De två direktiven har senare reformerats i yrkeskvalifikationsdirektivet (2013/55/EU).
- 5 Grekland, Portugal och Spanien, som skulle komma att gå med i EEG under 1980-talet, var vid den här tiden fortfarande diktaturer.
- 6 Även Norge var på väg att bli medlem i EU under samma period men till skillnad från i Sverige vann nej-sidan i den norska folkomröstningen om EU-medlemskap. Schweizarnas nej till EES-avtalet 1992 innebar att landets ansökan om EU-medlemskap lades på is.
- 7 Begreppet exportnation avser här länder med minst en procent av världens totala export.
- 8 Exportkvoten beräknas som kvoten mellan varje lands andel av global export och global BNP.
- 9 Beräknat som kvoten mellan Sveriges handel med EU:s inre marknad som andel av Sveriges totala handel och EU:s inre marknads andel av global BNP.
- 10 Primärsektorn består av bland annat jord- och skogsbrukssektorerna.
- 11 Slutlig efterfrågan innebär den marknad där varorna och tjänsterna slutligen konsumeras.
- 12 På grund av redovisningstekniska skäl är en exakt siffra på företagsstorlek dock svår att ange.
- 13 Länderna som utgjorde EU innan utvidgningen, EU15, var Belgien, Danmark, Tyskland, Grekland, Spanien, Frankrike, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Österrike, Portugal, Finland, Sverige och Storbritannien.
- 14 Eftersom handelns bidrag till BNP utgörs av differensen mellan exporten och importen betyder detta dock inte att de övriga BNP-komponenternas andelar nödvändigtvis måste minska i motsvarande utsträckning. Att exporten ökat mer än importen innebär däremot att utrikes-handelns nettobidrag till BNP ökat vilket innebär att övriga komponenters sammanlagda andel har minskat.
- 15 Det bör noteras att ett flertal mycket små nationer/ territorier finns med på listan, såsom Amerikanska Samoa, Marshallöarna, Kap Verde och, på plats 86, Grönland.
- 16 Sverige var därmed världens 23:e främsta exportör år 2016 – endast 25 länder i världen har en exportmarknadsandel över 1 procent. USA och Kina, världens främsta exportörer, hade en exportandel på 10,6 procent vardera.
- 17 Det är dock inte så att utrikeshandel är ett nollsummespel, tvärtom.
- 18 För varuhandeln inom EU samlas statistiken in via företags momsdeklARATIONER. Endast företag vars export (utförsel) till EU uppgår till minst 4,5 miljoner kronor eller vars import (införsel) uppgår till minst 9 miljoner kronor omfattas. Dessa företag står för 97 procent av exporten till, och 93 procent av importen från, EU.
- 19 EU:s inre marknad är för tjänstehandeln definierat som övriga EU-länder samt Norge, eftersom bilateral statistik med Island och Liechtenstein inte finns tillgänglig.
- 20 EU:s inre marknad avser de 30 länder, utöver Sverige, som idag är en del av EU:s inre marknad, även för de år där flera av dessa länder inte var en del av EU:s inre marknad.
- 21 Se till exempel WTO, 2013, *World Trade Report 2013 – Factors shaping the future of world trade*, sid. 55–89.
- 22 Källa: Världsbanken, World Development Indicators. Det kan även nämnas att länderna på EU:s inre marknad år 2016 utgjorde 6,9 procent av världens totala befolkning, jämfört med 8,6 procent år 1995 – en minskning med cirka 20 procent.
- 23 Om man delar upp varuexporten och varuimporten var för sig framgår för övrigt att utvecklingen för de två flödena är mycket snarlika.

- 24 Som nämns i fotnot 18 är varuhandelsstatistiken med övriga EU-länder baserat på ett urval av de handlande företagen. De företag som ingår står för 97 procent av utförseln till EU, medan de resterande tre procenten uppskattas med hjälp av modellberäkningar.
- 25 SCB publicerar inte den typen av statistik publikt på grund av osäkerhet kring dess tillförlitlighet. Den typen av aggregering vi gör här, det vill säga en uppdelning mellan EU:s inre marknad och tredje land, bör dock vara tillräckligt tillförlitlig för att ge en indikation på vilka tjänsteslag som är mest framträdande i Sveriges tjänstehandel.
- 26 Affärstjänster: Forsknings- och utvecklingstjänster, professionella och managementtjänster samt tekniska, vetenskapliga och övriga affärstjänster.
- Resor: Turisters konsumtion i besökslandet. Själva resan till eller från besökslandet ingår dock inte i detta tjänsteslag (den ingår i transporttjänster).
- Transporttjänster: Väg-, räls-, havs- och lufttransporter samt stödtjänster vid transport.
- Tele-, data- och informationstjänster: Över fasta och mobila nät, internettjänster, dataprogrammering, datakonsulttjänster, databehandling, licenser för att använda programvara, nyhetsbyråer, databastjänster, övriga informationstjänster. Licenser för att sprida och reproducera programvara (till exempel dataspel) ingår dock inte i detta tjänsteslag (det ingår i nyttjande av immateriella rättigheter).
- 27 EU:s inre marknad definieras här som övriga EU-länder samt Norge.
- 28 Primärsektorn består av jordbruk, skogsbruk, fiske och mineralutvinning.
- 29 Av det förädlingsvärde som exporteras till EU:s inre marknad skapas 81 procent i exporterande företag i tillverkningssektorn, 43 procent i exporterande företag i tjänstesektorn och 22 procent i exporterande företag i primärsektorn.
- 30 Samtliga uppgifter i detta avsnitt kommer, om ej annat anges, ur Kommerskollegium, 2018, *Sveriges utrikes-handels koppling till sysselsättning – region- och sektorsfördelad statistik*, Dnr. 2018/00048-3.
- 31 EU:s inre marknad är i detta fall övriga EU-länder samt Norge.
- 32 Dessa uppgifter är baserade på Kommerskollegiums beräkningar ur SCB:s företagsdatabas. Beräkningarna tar endast hänsyn till företag vars export eller import uppgår till minst 10 miljoner kronor årligen, eftersom företag som exporterar eller importerar för låga belopp inom EU inte behöver lämna uppgifter till SCB och därför inte finns med i databasen. Om man inte tar hänsyn till detta överskattar man alltså den genomsnittliga företagsstorleken för de företag som handlar inom EU.
- 33 De enda EU-länderna i Central- och Östeuropa för vilka det finns data för 1996.
- 34 Tillväxtanalys, 2017, *Svenska koncerner med dotterbolag i utlandet 2015*, tabell 9a, sid. 33.
- 35 <http://www.sviv.se/blog/2015/06/660-000-svenskar-bor-utomlands/>. Undersökningen definierar en utlandssvensk som någon som bor utomlands minst sex månader.

